

2011. AUGUSZTUS 26. PÉNTEK

JEREMIÁS PRÓFÉTA KÖNYVE 3.

DR. PAP FERENC

Isten vádolja népét

^{3,1}Majd ezt mondta: Ha valaki elbocsátja feleségét, és az eltávozva férjétől egy másik férfié lesz, vajon visszatérhet-e megint hozzám? Nem válna-e ezzel gyalázatosá az ország? Te pedig, aki sok barátoddal paráználkodtál, vissza akarsz térni hozzám? - így szól az Úr. ^{3,2}Nézz föl a hegytetőkre, és lásd meg: hol nem háltak veled? Kiültél eléjük az útra, mint az arab a pusztában: gyalázatosá tetted az országot paráznasággal és gonoszsággal. ^{3,3}Ezért maradtak el az esőzések, tavasi eső sem volt. Mégis olyan a homlokod, mint egy paráznáé, félredobtál minden szemérmert. ^{3,4}Bezzeg most így kiáltasz hozzám: Atyám! Ifjúságomtól fogva te vagy a segítőm! ^{3,5}Örökké tart-e haragod, megmarad mindvégig? Így beszélsz, de közben folytatod rossz életedet, ahogy csak bírod.

Júda Izráel példáját követi

^{3,6}Ezt mondta nekem az Úr Jósias király idejében: Láttad, hogy mit művelt az elpártolt Izráel? Eljárt minden magas hegyre, minden bujzöld fa alá, és ott paráználkodott. ^{3,7}Így szóltam, miután mindezt elkövette: Térj vissza hozzám! - de nem tért vissza. Láta ezt hűtlen húga, Júda. ^{3,8}És bár látta, hogy a sok házasságtörés miatt elbocsátottam az elpártolt Izráelt, és kiadtam válólevelét, mégsem félt húga, a hűtlen Júda, hanem elkezdett ő is paráználkodni. ^{3,9}Így történt, hogy könnyelmű paráznaságával gyalázatosá tette az országot, hiszen kővel is, fával is paráználkodott. ^{3,10}Mindezek ellenére nem tért vissza hozzám hűtlen húga, Júda, egész szívével, hanem csak képmutató módon - így szól az Úr. ^{3,11}Ezt mondta nekem az Úr: Igazabb lelkű az elpártolt Izráel, mint a hűtlen Júda. ^{3,12}Ezért indulj, kiáltsd ezeket a szavakat észak felé! Ezt mondj: Térj meg, elpártolt Izráel - így szól az Úr -, akkor nem haragszom rátok! Mert én hű vagyok - így szól az Úr -, nem tart örökké haragom. ^{3,13}Csak ismerd el bűnödöt, hogy hűtlenül elhagytad Istenedet, az Urat. Futkostál utaidon az idegenek után minden bujzöld fa alá. Csak az én szavamra nem hallgattatok - így szól az Úr.

Isten megtérésre hív

^{3,14}Térjtek meg, elpártolt fiaim! - így szól az Úr - mert én vagyok Uratok. Kiválasztok közületek városokként egyet, nemzetségenként kettőt, és elviszlek benneteket a Sionra. ^{3,15}Adok majd nektek szívem szerint való pásztorkokat, akik hozzáértéssel és okosan legeltetnek benneteket. ^{3,16}És majd megsokasodtok és elszaporodtok az országban. Abban az időben - így szól az Úr - nem beszélnek többé az Úr szövetségládájáról. Senkinek sem jut eszébe, nem is emlegetik, nem keresik, és nem készítik el újból. ^{3,17}Abban az időben Jeruzsálemet nevezik az Úr trónjának; minden nemzet Jeruzsálemben gyűl össze, hogy tisztelje az Úr nevét, és nem élnek többé gonosz szívük konoksága szerint. ^{3,18}Abban az időben Júda háza Izráel házához fog csatlakozni, és együtt jönnek meg észak földjéről abba az országba, amelyet örökségül adtam őseiteknek.

A nép hűtlensége és bűnbánata

^{3,19}Én ezt mondtam: Szeretnék veletek úgy bánni, mint fiaimmal, és nektek adni a kívánatos földet, mint legékebb örökséget a népek között. Azt gondoltam, hogy Atyádnak hívsz engem, és nem fordulsz el tőlem! ^{3,20}De ahogyan egy asszony hűtlenül elhagyja házastársát, úgy hagytatok el hűtlenül engem, Izráel háza! - így szól az Úr. ^{3,21}Hang hallatszík a hegytetőkön, Izráel fiainak panaszos sírása, mert rossz útra tértek, elfelejtették Istenedet, az Urat. ^{3,22}Térjtek meg, elpártolt fiaim! Meggyógyítalak benneteket, bár elpártoltatok. Itt vagyunk, eljöttünk hozzád, mert te vagy, Uram, a mi Istenünk! ^{3,23}Bizony, csak csalás folyt a halmokon, zajongás a hegyeken. Bizony, csak Istenünk, az Úr szabadítja meg Izráelt. ^{3,24}A gyalázatos bálvány emésztette ifjúkorunk óta őseink szerzeményét: juhaikat és marháikat, fiaikat és leányaikat. ^{3,25}Fetregünk a gyalázásban, szégyenpír a takarónk, mert vétkezünk Istenünk, az Úr ellen, mi is, őseink is. Ifjúkorunktól mind a mai napig nem hallgattunk Istenünknek, az Úrnak szavára.

Amit a textusról tudni kell:

- exegetikai megjegyzések
- teológiai összefüggések feltárása

ság metafora a válás képével folytatódik, erős párhuzamot fedezhetünk fel az 5Móz 24,1–4-gyel. A Tóra szerint a kétszer házasodott nő nem mehet vissza az első férjéhez, amennyiben a második férj is elbocsátotta.

A jelen szakasz szerint (3,1–5) az ÚR Izráel első férje, aki *másik férjé* (לְאִישׁ־אַחֵר) lett, *sok barátjával* paráználkodott. Mindez a *más istenekkel* (אֱלֹהִים אַחֵרִים) való kapcsolatra és a hamis szövetségekötésekre utal, amelyek miatt elhagyták az Urat. Elérkezett azonban a valóságos krízis, az élet és halál közötti döntő idő, ekkor azonban a Jer 2,27-ben elővételezett gondolat szerint mégis *Atyám*ként szólongatja a mással szövetségre lépő nép a hűtlenül elhagyott első férjet, az Urat. Visszatérhet-e a hűtlen első férjéhez? A nyilvánvaló szövetségtörés ellenére kérdezik, hogy örökké tart-e az ÚR haragja, de mégsem hagynak fel a kétfelé sántikálással.

A következő versek prózai szöveggént a kapcsolódó költeménnyel együtt az északi Izráel példáját mondják el, amely szintén engedetlenségével tűnt ki, Isten visszahívó szava ellenére kemény és engedetlen maradt. A hűtlen Júda az engedetlen nővér, Izráel húga; ez a testvérkapcsolaton alapuló képes beszéd az Ezékielnél olvasható Oholá- és Oholibá-elbeszélésre emlékeztet (vö. Ez 23), ahol szintén előkerül a házassági kapcsolat: „*noba a feleségem volt*” (Ez 23,5). Habár látta Júda Izráel példáját, és tudta, hogy Isten válólevéllel elbocsátotta nővérét, az szemérmetlenül „*fűvel-fával*”, azaz kővel és fával mégis paráználkodni kezdett (vö. Jer 2,27). Júda igazi elpártolását az is mutatja, hogy *teljes szívvel*, azaz teljes valójával és önatadásával nem tért vissza, hanem csak *hazug színléssel* (בְּשֵׁקֶר). Fontos visszakapcsolás és összefüggés az Ézs 50, amely az „*anyátok válólevelé*” gondolattal indítja érvelését és mondanivalóját a fogságban.

Nem teljesen világos a szakasz elején olvasható utalás pontos értelme, miszerint a szakasz „*Jósiás király idejében*” hangzott el (3,6–10). Feltehetőleg a „jósiási reform” előtti idő általános jellemzéséről van szó, és nem a változások nem tökéletes keresztülvitele miatti keserűség szólal meg e versekben. Mindenesetre a kommentárok megjegyzik, hogy a Jer 3,1–4,4 egység redakciótörténete rendkívül bonyolult és kérdéses.

E tekintetben Júda bűne és hamissága nagyobb, mint nővééré, Izráelé, akit Isten mégis visszahív magához a próféta által. Az atyai házhoz való vissza- és megtérés üzenete még Izráelnek is, a történelmi hatalmasságok által felmorzsolts országrészek és maradványainak is szól, mivel Isten nem lett hűtlenné és szövetségtörővé. Az apostoli tanító vigasztalás jut eszünkbe: „*Ha hűtlenek vagyunk, ő hű marad, mert ő magát meg nem tagadhatja*” (2Tim 2,13). Az Izráelnek szóló újbóli felszólítás és felkínált lehetőség előrevetíti, hogy az ÚR várja vissza az Övéit: Izráelt és Júdát, a kisebbik fiút, de a dühös, sértődött és önmagát megkeményítő idősebbik fiút is (vö. Lk 15,11kk.), a nagyon távolról és mélyről érkezőt, de a közelit is. Az Anyaszentegyház mindenkori vigasza is ez: van út az Atyához. Azonban ez a visszatérés nem feltétel nélküli: Izráelnek, Júdának, Isten népének bűnbánatra kell jutnia, ahogyan látjuk ezt a kisebbik fiú példájában is, hiszen a jézusi példázat szerint számára is akkor kezdődött a hazafelé vezető út, amikor belátta saját és körülményei lehetetlenségét és „*magába szállt*” (Lk 15,17). Bűnvallás és bűnbánat, önvizsgálat és Isten szerinti elégtelenségünk beismerése nélkül nincs igazi hit és hűség. „*Hit nélkül pedig senki sem lehet kedves Isten előtt...*” (Zsid 11,6).

Izráelnek is el és be kell ismernie történelmi tévedéseit, bűneit: az önféjűséget, az össze-vissza való futkósást és hiábavalóságot, ami méltatlan az Úristen választott népéhez és mindahhoz a kegyelemhez, amelyben részesült (3,11–13). Nem hitük és hűségük, hanem hűtlenségük miatt lettek hírhedtté. Az egyház népe számára is a bűnbánat jelenti az önreflexiót, mielőtt teljesen megszoknánk és elvárásaként fogalmaznánk meg, elkényelmesedve várnánk, hogy Isten – *abogyan szokta* – adjon meg mindent a maga idejében, sőt még a magunk bűnei következményei miatt is Istent vádolnánk. Izráel hite szerint az esőt és az áldást ÚR az adja, elmaradása végzetes jel (vö. Hag 1,10–11; polémia Baallal, az esőistennel: 1Kir 18,20kk.). A nép önvizsgálat helyett a természeti istenségek parázna kultuszát űzi.

Ott már nagy a baj, ahol az *Isten tisztellete* és az *istentisztelet* nem az önátadásról, a levetett saruk alázatos magatartásáról szól, hanem arról, hogy az ember *méltóztat* Isten színe elé járulni és az Úristennek önmagát prezentálni giga- és megaprodukciókkal, ahogyan ez az izráeli kultuszban is megjelent: tömeges áldozatok, hatalmas pompa és celebráció, baltával vágandó tömjénfüst, kérkedés. Fejére állt a (sor)rend – csak éppen az egész szív önátadása nem volt sehol. Nem a külső eszközökkel van baj, a prófétai kultuszkritika a kultuszban megnyilvánuló emberi hiteltelenséget mondja ki, azaz azt, hogy az ember teszi értelmetlenné és értéktelenné az istentiszteletet. „*Ember, megmondta neked, hogy mi a jó, és hogy mit kíván tőled az ÚR! Csak azt, hogy élj törvény szerint, törekedj szeretetre, és légy alázatos Isteneddél szemben.*” (Mik 6,8). Isten nem gépies *meakulpázást* vár népétől egykor sem, ma sem, hanem igazi, szívbeli töredelmet. Éppen ezért is helyes dolog, ha keresztyén istentiszteletünk állandó részét képezi a bűnbánat mint emlékeztetés és a bűnbocsánat-hirdetés mint vigasztalás.

A Jer 3,14–20 másodszori felhívás a megtérésre. Ígéretként Júda és Izráel újbóli egyesülése hangzik el, valamint az, hogy Júda visszatér a fogságból, és Izráel maradékát is Júdába fogja gyűjteni az ÚR. Az új és igaz pásztor, valamint Isten népe helyreállításának képe Ezékiel próféta nagy váradalmi közé tartozik (vö. Ez 34;40–48). Csupán megemlítem, hogy a kutatás számára a jeremiási és ezékieli váradalmak irodalmi-teológiai összefüggése kérdéseket vet fel. Az eszményi pásztor-fejedelem keze alatt gyűlik össze és egyesül az Isten népe, és Jeruzsálem neve *az ÚR trónja* lesz (vö. „*Ott van az ÚR.*” Ez 48,35), ami minden bizonnyal azt hangsúlyozza, hogy Izráelben az egyedüli király Isten lesz, ahogyan az ősök ezt meg- és átérték a „*pusztai egzisztencia*” (*Wüstenexistenz* – R. Albertztól kölcsönzött kifejezés) idejében, a teokratikus berendezkedés korában. A szentélyben elhelyezett szövetségláda és kúrú-trón egyaránt Isten királyi hatalmának szimbóluma, a kutatás szerint két egymással konkuráló, más-más rétegekhez kötődő jelképpel állunk szemben.

További tartalmi érdekesség, hogy a szövetségláda újbóli elkészítésének elmaradásából arra következtetünk, hogy ez a kultuszi tárgy ebben a korban már nem volt meg. Szövetségládjára (azaz a szövetségi okirat tároló helyére) azért sincs szükség a próféta által meghirdetett eszkatologikus, teljes időben, mivel akkor már Isten *teljes uralmának* megvalósulását lehet várni. A mennyei trón és a szentélyben elhelyezett „trón” kozmogonikus-teológiai jelentőséggel bírt, amelyről a későbbi szakaszok magyarázatában lesz szó. A 19. és 20. versekben egyszerre kerül elő Isten és népe viszonyának leírásakor az apa-gyermek reláció (vö. Hós 11), valamint a férj-feleség kapcsolat. Ideális esetben a szülő a legjobbat akarja gyermekének, a házastárs pedig hűséget remél – Isten is ekként viszonyult népéhez. A szövetségláda említése, valamint az említett párhuzamok szintén felvetik a kutatásban a szakasz datálásának kérdéseit, amely kifejtésétől itt el kell tekintenünk.

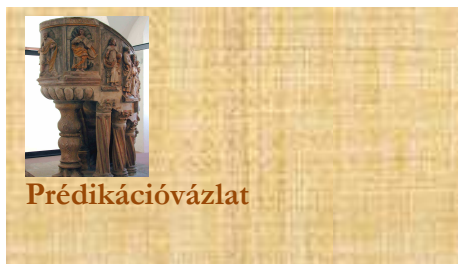
Isten hatalmával és királyságával összeegyeztethetetlen mindenféle emberi hatalmi koncentráció, királyi nagyravágyó uralom, amely már a királyság bevezetésekor előrevételezetten megfogalmazódik, hogy a király mint az istenség „*földi helytartója*” (fia, inkarnációja, reprezentánsa – vallásonként és kultúránkként más hangsúllyal) Isten nevében és helyett Izráel szabadságjogait és önrendelkezését fogja megnyirbálni (vö. 1Sám 8). A királyság története Izráelben szinte végig ezt szemléltette. A fogságban az eszmények mentén megkísérelték a királyság jelenségét teológiai alapon korrigálni és újraértelmezni, ugyanezen ősiségen nyugvó koncepció Isten szuverén, feltétel nélküli uralmát is képviseli, amely pl. Ézsaiás és Ezékiel tapasztalatai, ígéhirdetése alapján többé nem területiális, hanem egyre inkább univerzális. Ezért hirdetik a próféták, hogy az Úristen nagyságának elismeréseként, önmegadóan, az ÚRhoz és népéhez való tartozás kívánságával ráadáskeppen más népek is Jeruzsálembe fognak özönlenni és kincseiket fogják hozni hálaáldozatul (vö. Jer 3,17; Hag 2,6–9; Zak 8,20–22; Ézs 60,3; 66,18–21 stb.).

A Jer 3,21–25 Isten népe *bűnvallomásaként*, *beismerő vallomásaként* fogandó fel. A szakaszt a *hang* (הַקֹּל) szó keretezi, amit az ÚF először *hangként*, másodszor *szóként* ad vissza. A bűnt és az elpártolásból való kiszabadulást a *betegség* és *gyógyítás* képével fejezi ki a szakasz, ahogyan ezzel a metaforával is több helyen találkozunk a Szentírásban. A betegség kizárja az egyént a kultuszközösségből, a gyógyulás pedig az újbóli integráció folyamata a korabeli világszemlélet és teológiai világtérkép szerint. A beteg ember nem csupán a testi kínnal küzdött, hanem betegségének következményével is: a kizárással, mivel a betegség mögött valamilyen más erő, hatalom viszonyrendszerébe, erőviszonyába való kerülést is értették. A gyógyításhoz ezért tartozik több esetben Jézusnál a bűnbocsánat-hirdetés is. „*Mert én, az ÚR, vagyok a te gyógyítód.*” (2Móz 15,26)

A szakasz első verse tudósítás E/3-ban Izráel keserves, panaszos sírásáról a rossz útra térés és Isten elfelejtése miatt. Ezt követi Isten közvetlen megtérésre hívó szava és a gyógyítás ígérete, majd e vers második

felétől kollektív (T/1.), őszinte bűnvallás fogalmazódik meg a nép ajkán. Ez Isten úrságának és uralmának elismerésével kezdődik. A korábbi szakaszokban tárgyalt bűnök beismerése a szabadító Isten ma is érvényes hatalmának megvallásával folytatódik. A bűnvallás és megtérés nem egyfajta *l'art pour l'art* cselekmény, nosztalgikus múltba révedés, amelyből az következik, hogy valójában nincs értelme és nincs kihatása a mára. A bűnvallás és minden imádság azzal a hittel és biznysággal párosulva élő és ható, ha nem csupán arról szól, hogy mennyi minden rosszat vagy kétségeset tett az esendő ember, hanem képes megvallani, hogy Istennek ma is van hatalma bünt törölni, elengedni, visszafogadni, ha Isten ÚR-voltát is hirdetni tudjuk. Másrészt itt csak a kollektív bűnvallásnak van helye, mivel kivétel nélkül mindenki vétkezett. A bűnvallásban nem a mások vétkeit valljuk meg, hanem a sajátunkat. Izráel népe alázatosan mégis apellálhat az *ezerízigleni irgalmasságra* (vö. 2Móz 20,6 stb.), amit a szövetséges ÚR megígért. Az elpártolás gyökere abban van, hogy „*nem hallgattunk Istenünknek, az ÚRnak szavára*” (Jer 3,25), pedig Ő nem szűnt meg szólni, jelen lenni, megszabadított népét féltő módon szeretni, még abban az időben sem, amikor *ritka* és ezért *drága* volt az ÚR ígéje (vö. 1Sám 3,1).

Nem mehetünk el szó nélkül amellett a tény mellett, hogy meg ne jegyeznénk: minden bizonnyal e mostani nagyobb egység (3,1–4,4) kulcsszava a *visszatérni/megtérni* (שוב) ige egyéb jelentéseivel és jelentésárnyalataival együtt, különféle igetörzsekben ragozva. Ezt a gazdagságot, a szavakkal való mesteri bánásmódot, a nagyobb egység felépítését és tudatos nyelvi konzekvenciáját a magyar fordítás nem tudja igazán és koncentráltan érzékeltetni, visszaadni, de nekünk, magyarázóknak szemünk előtt kell mindezt tartani. Pl.: „*Térjetelek meg, elpártolt fiaim! ... bár elpártoltatok*” – a Jer 3,22 mindhárom dőlten szedett szava a héber (שוב) derivátuma, ill. az etimológiai összefüggés egyértelmű közöttük. A fizikai *visszatérést* és a *lelki változást* (*megtérést*) egy szóval fejezi ki, mivel egy folyamatról van szó, ahogyan a kisebbik fiú távoli vidékről tért vissza, de egyúttal lelki-minőségi változáson, viszonyulása és értékítélete megváltozásán is keresztülment (vö. Lk 15,17kk.)

Textus: Jeremiás 3,11–14,22

„Mert én hű vagyok” (Jer 3,12) – ez az egyszeri mondat napi igéink összefoglalása is lehetne. Isten szenvedélyesen küzd és perel nem csupán népével, hanem népéért is, mivel kiválasztott, elhívott, megszentelt népe történelmi tévelygésekben, a végromlás előtti állapotban, így is mondhatnánk: végstádiumban van. Az a kérdés, hogy van-e, lehet-e jövőendő. Lesz-e, van-e Istennek ma is népe, maradéka, aki megérti, hirdeti és énekl: „Az Úrnak

irgalmát örökké énekelem / És hűséges voltát mindenkor hirdetem” (RÉ 89,1)? Hogy állunk a hűség kérdésével? Isten iránt? Ebből következően: Isten népe közötti hűségünkkel? Vagy talán mi magunk, gyülekezetünk lesz olyan, mint Jeremiás korában Izráel, hogy egyedüli „büszkesége” egyedül hűtlensége lehetett, amivel kitűnt a népek sorából? Hűtlen – azaz hitetlen egyúttal. Ez a kifejezés beszél továbbá arról, hogy Isten jóságos és kegyesen megbocsátó Isten. Jeremiás könyvéből azt tanulhatjuk meg, hogy még ott is, ahol emberileg szólna a legnagyobb mélységig jutottunk, Istennek van útja-módja és terve. Isten minden emberi értelmet meghaladó módon, mindenhatóságából kifolyólag intézi népe sorsát. Ma arról szeretnék beszélni, hogy Isten hűségének megtapasztalása gyógyulásunk. Hogyan történik mindez? Hogyan gyógyít meg bennünket Isten hűsége?

1. Isten hűsége megtérésre indít

A megtérés sokkal összetettebb szó és jelenség, mint ahogyan arról szoktak beszélni. A Szentírásban, de az előttünk a hit útján járó és velünk a hit közösségében élő emberek tapasztalata szerint is többfajta megtérési út és mód lehetséges. Másrészt Kálvin tanítását se feledjük, aki a Szentírás talaján a naponkénti megtérés fontosságát is hangsúlyozta, ami azt jelenti, hogy az ember naponta belenéz a „tükörbe”, ami lehet Isten hűsége, Isten nagysága, végtelen szentsége, tisztasága, maga a Szentírás. Ezáltal felismerjük kicsiny és semmis, véges és tisztátalan, gyenge és méltatlan voltunkat, bűnbánatra ébredünk. Isten népe Jeremiás korában ezt felejtette el, hagyta el, úgy gondolták, mintha ebből felnőttek volna már. Naponként önvizsgálatra van szükségünk. És tudjuk jól, hogy a megtérés és a visszatérés, visszafordulás összefügg. Emlékezzünk a példázat szerinti kisebbik fiú példájára (Lk 15,11kk.)!

2. Isten hűsége bűnvallásra indít

A megtérés és a bűnbánat természetesen szorosan összefügg, a kettő együtt létezik. Isten igéje külön beszél a bűnbánat és a bűnvallás szükségességéről: „Csak ismerd el bűnödöt, hogy hűtlenül elhagyjad Istenedet...” (Jer 3,13). Ez a legnehezebb. A bűnvallásban az embernek és a közösségnek a saját konkrét bűneit kell megvallania, a mások és a mások bűnéről, bűneiről és romlottságairól olyan könnyű, sőt népszerű beszélni. A mások bűnei olykor annyira nyilvánvalóak, de a saját hibáinkat és tévedéseinket a legnehezebb beismerni. Nem ringathatjuk magunkat abban, hogy Isten mindent tud, mindent lát, még a titkos bűnöket is, mivel Ő a szívek-vesék vizsgálója (Zsolt 19,13; 139). Igen, Isten előtt nincsen semmi rejtve, és Ő tud mindent – itt az a kérdés, hogy mi tudjuk-e, felismerjük-e és megvalljuk-e. Vajon a kisebbik fiú hazatért volna, ha nem kezd el szenvedni saját maga miatt, ha nem kezdi el bűnvallását megfogalmazni? Amikor az atya kifut elé, már csak félig engedi neki elmondani a bűnvallást. És ott van a másik lukácsi példázat is, amelyben a farizeus és a vámszedő imádkozik a templomban. A farizeus hálát ad, hogy nem olyan, mint más emberek vagy mint a vámszedő. Lehet, hogy részben igaza van, de saját magáról nem beszél semmit, hanem csak önmagát igazolja. A vámszedő pedig hátul áll, szemlesütve és mellét verve irgalomért könyörög, mivel bűnös. Jézus így összegzi tanítását: „ez megigazulva ment haza, nem úgy, mint ama...” (Lk 18,9–14). A bűnvallás nagy lehetősége az, hogy egyúttal kifejezi és nyilvánvalóvá teszi, hogy nem az ember váltja meg önmagát, hanem Istennek van hatalma arra, hogy adja a gyógyulás ajándékát.

3. Isten hűsége jövőképet ad

A megtérés és a bűnvallás Isten hűsége által van, Isten a megtérőnek és bűnei megvallójának jövőképet is ad. A jövőkép nem prognózis, helyzetelemzésen alapuló várakozás és annak feltételezett végkifejlete. A mai világban az ember legnagyobb nyomorúsága az, hogy talán teremttségünk korlátait felejtjük el, ill. feledtetik el velünk. Csak a krízisek, a nyomorúságok végső pillanatában döbbenünk olykor rá mindarra a korlátra, amit Isten azért is teremtett, hogy bennünket védjen, másrészt azért, hogy így is kifejeződjön nagysága és hatalma. A legtöbben kortársaink közül a jövőtlenségbe rokkannak bele. Természetesen nincs olyan hívő ember vagy presbiter vagy lelkipásztor, aki bármi bizonyosat tudna állítani a holnap gazdasági, politikai stb. helyzetéről. Egyébként pedig nem is ez a feladatunk. A jövőkép Jeremiás és a Biblia tanítása

szerint az, hogy az az ember, aki Istenhez tér, Isten előtt nyitott, Isten kezébe teszi az életét, az az ember tudja bizonyosan, hogy Isten hűsége még a jövőben is velünk lesz. Az ilyen ember tudja, hogy Istennél még a hajunk szálai is nyilván vannak tartva – nem csak ma, hanem életünk minden idejében.